

พระธรรมเทศนา

อนิจจาติกถา

สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตฺโต ป.ธ.๙)

วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

ถวายในการพระราชกุศลออกพระเมรุพระศพ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ณ พระที่นั่งทรงธรรม พระเมรุมาศ ท้องสนามหลวง

วันจันทร์ที่ ๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ เวลา ๑๖.๓๐ น.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ

สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ

ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ

อถ นิพฺพินฺหติ ทุกฺเข

เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสาขนาพระธรรมเทศนาใน อนิจจาติกถา ฉลองพระเดช
พระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี อนุรูปพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ เนื่องด้วยวันนี้สมเด็จพระ
บรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด
กระหม่อมให้อัญเชิญพระศพ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณ
วดี โดยขบวนพระอิสริยยศ มาสู่พระเมรุ ท้องสนามหลวง เพื่อพระราชทานเพลิงตามพระราช
ประเพณี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยาม
มกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปฏิบัติพระราชกรณีย

กิจแทนพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินตามพระศพ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละออง
พระบาทผู้ใหญ่น้อย

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงมีพระราชศรัทธา
มั่นในพระรัตนตรัย ได้ทรงสั่งสมบุญเป็นนิตย์ ทรงบำเพ็ญทาน คีล ภาวนา เต็มตามพระ
สติปัญญาความสามารถ ได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจเป็นหิตานุหิตประโยชน์แก่ประเทศชาติ
ประชาชนและพระศาสนาเป็นอเนกอนันต์ ได้ทรงรับสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ไว้ในพระอุปถัมภ์
เป็นจำนวนมากกว่า ๓๐ แห่ง ทั้งในส่วนที่สืบสานจากสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ในส่วนของ
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และในส่วนของพระองค์เอง ทั้งในด้านการศึกษา การ
สาธารณสุข กิจการลูกเสือ เนตรนารี และกิจการอาสาสมัครรักษาดินแดน ตลอดจนงานการสังคม
สงเคราะห์อื่น ๆ

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ ฯ ทรงมีพระปณิธานอันแน่วแน่ในการทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจ
ดังปรากฏในพระดำรัสที่พระราชทานในงานฉลองพระชันษา ๖๑ พรรษา เมื่อวันที่ ๒๒
พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๙ ณ วัชรราชวิทยาลัย ความตอนหนึ่งว่า

**“ฉันขอกล่าวต่อท่านทั้งปวงว่า จะพยายามบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์แก่บ้านเมือง
ด้วยความจงรักภักดีต่อบ้านเกิด และต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นพระ
ประมุขของชาติ ทั้งจะได้รับการเกียรติศักดิ์แห่งความเป็นราชนารี ในมหาจักรีบรมราชวงศ์
ไว้จนชั่วชีวิต”**

ครั้นเสด็จละโลกนี้ไป พระสรีระร่างกายย่อมเป็นไปตามคติแห่งธรรมดา ย่อมเสื่อมสลาย
ไปในอวสานย่อมถึงความแตกดับ แต่พระเกียรติคุณ และบุญกุศลที่ได้ทรงบำเพ็ญไว้ ย่อมจะ
ดำรงอยู่ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้ว ในที่สุดก็ต้องแตกสลายดับไป เพราะสังขารทั้งหลายตกอยู่ในคติ
แห่งธรรมดา คือเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ในระหว่างความเกิดและความดับ ก็มีความแปรปรวน
เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แม้พระกายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ตกอยู่ในคติเช่นนั้น
ทรงศนะทางพระพุทธศาสนายืนยันว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เพราะเกิดขึ้นแล้วก็ต้องดับ สังขาร
ทั้งปวงเป็นทุกข์ เพราะทนอยู่ได้ยาก ต้องแปรไปในระหว่าง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน

เพราะไม่อยู่ในอำนาจ เมื่อรู้แจ้งด้วยปัญญาตั้งนี้แล้ว ย่อมหน่ายในทุกข์ ความหน่ายในทุกข์นั้น เป็นทางแห่งวิสุทธิ ตามนัยแห่งพระพุทธภาษิตนิกเขปบทว่า **สัพเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ** เป็นอาทิ

แปลว่า ในกาลใด **บัณฑิตพิจารณาเห็นว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา** ในกาลนั้น ย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ นั้นเป็นทางแห่งวิสุทธิ ดังนี้

ในพระพุทธภาษิตนี้ มีอรรถาธิบายว่า สรรพสิ่งที่มีวิญญาณครอง ประกอบด้วยความรู้ ซึ่งเรียกว่า **อุปาทินนทสังขาร** ทั้งสิ่งที่หาวิญญาณครองมิได้ ไม่ประกอบด้วยความรู้ ซึ่งเรียกว่า **อนุปาทินนทสังขาร** ทั้งสองอย่างนี้รวมเรียกว่า **สังขาร** สังขารทั้งหมดนี้ ชื่อว่า ไม่เที่ยง เพราะมีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีความแปรปรวนไปในท่ามกลาง มีความแตกสลายในที่สุด ชื่อว่า เป็นทุกข์ เพราะทนได้ยาก ด้วยต้องแก้ไขบริหารอยู่เสมอ ส่วนที่เป็นอุปาทินนทสังขาร มีร้อน เย็น หิว กระจาย ปวดจุกจากระ ปัสสาวะ เบียดเบียนเป็นประจำอยู่ ต้องบริหารด้วยการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถอยู่เสมอ นี่เป็นทุกข์ประจำ ร้อนใจเพราะรักบ้าง เพราะโกรธ เพราะหลงบ้าง รวมอยู่ในความปรารถนาไม่สมประสงค์ เป็นทุกข์ด้วยอำนาจอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น จัดเป็นทุกข์ใจ อย่างหนึ่ง ทุกข์เพราะวิบาก คือผลที่เกิดจากการกระทำ จัดเป็นทุกข์กายอย่างหนึ่ง ทุกข์ทั้งหลายนั้น บางอย่างก็เปิดเผย เห็นง่าย บางอย่างก็ปกปิด เห็นยาก ทำให้เห็นเป็นสุขก็มี

สังขาร ชื่อว่าเป็นอนัตตา เพราะไม่อยู่ในอำนาจที่จะบังคับบัญชาได้ เกิดขึ้นแล้วต้องแปรปรวนต้องแตกสลายไม่คงที่ ต้องประสบทุกข์ ไม่ประสบสุขตามปรารถนา และไม่มีอำนาจที่จะบังคับบัญชาไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บ ไม่ให้ตายได้ บางคราวทำให้เข้าใจผิดว่า บังคับบัญชาได้ เช่น เวลาตี ๆ ไม่เจ็บไม่ไข้ บอกให้ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น ก็เป็นไปตามบังคับ การที่เป็นไปเช่นนั้นได้ ก็เพราะบังคับถูกเรื่อง ถูกราว ถูกครว ถูกสมัย ถ้าผิดเรื่อง ผิดราว ผิดครว ผิดสมัย ก็มีอาจบังคับได้ สังขารทั้งหลาย เป็นเสมือนยืมของเขามาใช้ เมื่อเจ้าของยังไม่เอาคืนไป ก็ยังใช้ได้ เมื่อเจ้าของเอาคืนไป ก็ใช้ไม่ได้ ไม่อยู่ในอำนาจ เช่นนี้จึงถือว่า เป็นอนัตตา

อนิจจัง ทุกขัง บุคคลย่อมเห็นได้เองบ้างเป็นบางครั้งว ส่วนอนัตตา เป็นวิสัยของผู้มีปัญญาสุขุม เพราะฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงแสดงอนัตตาโปรดพระปัญญาวัคคีย์ จึงทรงแสดงธรรมโดยปริยายอย่างอื่นก่อน เพื่ออบรมอินทรีย์ มีความเชื่อและความรู้ เป็นต้น ของพระปัญญาวัคคีย์ให้แก่กล้าเป็นพื้นดีแล้ว จึงทรงแสดงอนัตตาต่อภายหลัง ตามนัยในอนัตตลักขณสูตร อนัตตาเป็นวิสัยของปัญญาอันสุขุมอย่างนี้

ความไม่มีอำนาจเป็นไป ดังถวายเป็นวิสัยชานามาแล้วนี้ มิใช่เฉพาะแต่ในสังขารอย่างเดียว แม้ในธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นสังขตะ คือปัจจัยปรุงแต่งขึ้น และอสังขตะ ที่ปัจจัยไม่ได้ปรุงแต่ง ก็ไม่มีอำนาจเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น ธรรมทั้งหลายทั้งปวงจึงเป็นอนัตตาด้วย

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้เป็นสามัญญลักษณะ แปลว่า ลักษณะทั่วไปเสมอเหมือนกันหมด ทั้งในสังขตะธรรมและอสังขตะธรรม เพราะเป็นธรรมชาติ ธรรมฐิติ ธรรมนิยามเหมือนกัน คือ สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์เป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นไม่เที่ยงเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา ยกเว้นอสังขตะธรรมแล้ว สิ่งนั้นไม่เที่ยงเป็นทุกข์เช่นกัน สมด้วยพระบาลีว่า **ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ** สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ **ยํ ทุกฺขํ ตํ อนตฺตา** สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา ข้อ อนัตตา ทรงแสดงไปทางอื่นว่า **ยทหนตฺตา** สิ่งใดเป็นอนัตตา **ตํ เนตํ มม** สิ่งนั้น ไม่เป็นของเรา **เนโสหฺมสุมิ** เราไม่เป็นนั่น **น เมโส อตฺตา** สิ่งนั้นไม่เป็นตัวของเรา ดังนี้

ในพระไตรลักษณ์นี้ท่านแสดงว่า สันตติ ปิดบังอนิจจัง บริหารปิดบังทุกข์ สมัญญา ปิดบังอนัตตา สันตติ คือความสืบทอดเนื่องกันจนไม่รู้สึก เช่น ของเก่าเสื่อมไป ของใหม่เข้ามาต่อแทน ดังดวงเทียนที่ทรงแสงสว่างลอลอยู่ ก็เพราะเครื่องอุปกรณ์ต่อเนื่องกันไม่ขาดสาย และไม่มีอันตราย ดวงประทีปจึงทรงอยู่ได้ ถ้าเครื่องอุปกรณ์นั้น ๆ ต่อไม่ติดกัน หรือมีอันตราย ดวงประทีปนั้นก็ดับ และเช่นเช่นกับของเก่าเสื่อมไป เช่น ใหม่เข้ามาแทน ดังมนุษย์และสัตว์ที่ทรงอยู่ เพราะร่างกายนั้น ๆ เกิดใหม่แทนเก่า และไม่มีอันตราย จึงทรงอยู่ได้ ถ้าเกิดไม่ทันหรือมีอันตราย มนุษย์และสัตว์ก็ตาย ชื่อว่า ขาดสันตติ ตอนขาดสันตตินี้ เห็นอนิจจัง ไม่เที่ยงชัดเจน เมื่อสันตติยังไม่ขาดก็ไม่เที่ยงโดยลำดับ ๆ มา แต่เห็นได้ยาก สันตติปิดบังอนิจจัง ฉะนั้น

เมื่อประสงค์จะเห็นอนิจจัง ต้องพิจารณาพิจารณาความแปรปรวนของสังขาร นึกถึงปัจจุบันไปหาอดีต เช่น คนแก่ในบัดนี้ มาจากเด็กในอดีต นึกถึงปัจจุบันไปหาอนาคต เช่น เด็กในบัดนี้จะเป็นคนแก่ในภายหน้า ดังนี้เป็นตัวอย่าง การพิจารณาเช่นนี้เป็นเหตุให้เปิดสันตติได้

บริหารที่ว่าปิดทุกข์นั้น ก็คือ การรักษา บำรุงร่างกาย คอยย้ายเปลี่ยนอิริยาบถ เหล่านี้เป็นต้น ปิดบังทุกข์ เมื่อหิว ไม่บริโภคอาหาร ร้อนไม่อาบน้ำ หรือพัดวี หนาวไม่ห่มผ้า เมื่อยล้า ไม่พลัดเปลี่ยนอิริยาบถ ปวดอุจจาระไม่ถ่าย จะเห็นว่าร่างกายนี้เป็นทุกข์จริงหนอ เหล่านี้เป็นทุกข์ประจำ ยังมีทุกข์ส่วนที่จรมาอีกมาก เช่น โรคภัยไข้เจ็บ โดยประการต่าง ๆ โรคอย่างนี้หายไป โรคอย่างใหม่เกิดขึ้นอีก วันหนึ่งต้องแก้ไขหลายอย่าง ทั้งยังประกอบด้วย อันตรายต่าง ๆ ต้องคอยหลบหลีกป้องกันอยู่เสมอ ถึงกระนั้นก็ยังไม่วางใจทุกประการไป คนที่ประกอบกิจการงานด้วยกาย เมื่อกายเหน็ดเหนื่อย ก็เห็นว่ากายเป็นทุกข์ คนที่ประกอบกิจการงานด้วยใจ ใช้ความคิดความอ่าน ก็เห็นว่านามธรรมเป็นทุกข์ ใครเห็นว่าอย่างไรเป็นสุข ก็ย้ายไปอย่างนั้น ครั้นไม่เกิดความสุข ก็ย้ายเปลี่ยนไปใหม่ ที่แก้ไขไม่ได้ก็ปล่อยเลยตามเลย นี่ชื่อว่า บริหารปิดบังทุกข์

ชื่อว่า ขนสัจญญาปิดบังอนัตตานั่น คือความกำหนดสำคัญว่าร่างกายเป็นแห่ง เป็นก้อน เป็นกอง เป็นตัวตน เพราะฉะนั้น ท่านจึงว่าขนสัจญญาปิดบังอนัตตา เมื่อประสงค์จะเห็นอนัตตาก็ต้องแยกแห่ง แยกก้อน แยกกองนั้น ให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย พิจารณาไล่เรียงดูว่า ตัวตนอยู่ที่ไหน ตั้งพระเจ้ามิลินทร์ธรรมาภิบาลพระนาคนเสนาว่า “อะไรเป็นนาคนเสน” ฉะนั้น นี่เป็นอธิบาย ขนสัจญญาปิดบังอนัตตา

การกำหนดพิจารณาสังขารโดยลักษณะ ๓ ประการ ก็เพื่อให้เกิดนิพพิทา ความเบื่อหน่าย อันเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์ หมดจต โดยพระพุทธภาษิตว่า **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา** เป็นต้น ความว่า เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยงเป็นทุกข์ **อถ นิพฺพินฺหติ ทุกฺเข** เมื่อนั้น ย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ **เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา** ความเบื่อหน่ายนี้เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ หมดจต ดังนี้

นิพพิทา ความเบื่อหน่ายจัดเป็น ๒ อย่าง คือ เบื่อหน่ายโดยธรรมดา ๑ เบื่อหน่ายเกิดจากปัญญา ๑ เบื่อหน่ายโดยธรรมดานั้น คือเลือกเบื่อหน่าย สิ่งใดไม่ชอบใจ ก็เบื่อในสิ่งนั้น สิ่งใดที่ชอบใจ ก็ไม่เบื่อหน่ายในสิ่งนั้น หรือมาเบื่อหน่ายตามกาลเวลา เช่น ตั้งอยู่ในวัยนั้น ๆ ก็เบื่อหน่ายในสิ่งที่ผิดวัย สิ่งที่ถูกวัย ก็ไม่เบื่อหน่าย หรือเบื่อหน่ายในเวลาที่ย่อม เวลาหิวไม่เบื่อหน่าย ดังนี้ เป็นต้น จัดเป็นเบื่อหน่ายโดยธรรมดา มีทั่วไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

เบื่อหน่ายเกิดจากปัญญานั้น คือไม่เลือกเบื่อหน่าย เบื่อหน่ายทั้งสิ้น และไม่เฉพาะกาลเวลา ย่อมเป็นไปในกาลเวลาทั้งปวง เพราะมาเห็นตามสภาวะธรรมว่า ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

วิสุทฺธิ ความหมดจดนั้น จัดเป็น ๒ คือหมดจดโดยเอกเทศ ๑ หมดจดโดยสิ้นเชิง ๑ กิเลสหมดไปเป็นอย่างไร ๆ แต่กิเลสอื่นยังมีอยู่ จัดเป็นหมดจดโดยเอกเทศ กิเลสทั้งหลายทั้งปวงหมดไป โดยไม่มีส่วนเหลือ จัดเป็นหมดจดโดยสิ้นเชิง หมดจดโดยเอกเทศเป็นปัจจัยแห่งความหมดจดโดยสิ้นเชิง ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงอาศัษ์บุพเพกตปุญญตา เสด็จอุบัติมาสู่โลกนี้ ทรงดำรงพระองค์เป็นอัครตัมมาปณิธิ ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจเป็นหิตานุหิตประโยชน์แก่มหาชนประเทศชาติ และพระศาสนาเป็นอนเนกอนันต์ ดังที่ปรากฏทราบกันโดยทั่วไปแล้ว ทรงดำรงพระชนม์เป็นที่สรรเสริญของมหาชน ได้ชื่อว่าทรงมีบุญ คือคุณความดีอันได้ทรงทำไว้แล้ว ย่อมทรงได้รับความเบิกบานพระหฤทัยทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ต้องด้วยพระพุทธานุภาพว่า

อิธ นนุทติ เปจฺจ นนุทติ กตปุญฺญิ อุกฺกตฺถ นนุทติ.

“ผู้บำเพ็ญบุญกุศลไว้แล้ว ในโลกนี้ก็ได้รับความยินดีเบิกบาน ครั้นละโลกนี้ไปแล้ว ก็ได้รับความสุขสำราญในภายหน้า ชื่อว่าได้รับความบันเทิงในโลกทั้งสอง”

ขออำนาจพระราชกุศลทักษิณานุปทาน อันสมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญพระราชอุทิศนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ เพื่อพระหิต

สุขวิบากสมบัติ แต่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สมพระ
บรมราชอุทิศโดยฐานะ จงทุกประการ

ในวสานแห่งพระธรรมเทศนาี้ เพื่อเพิ่มพูนพระอัปมาทธรรมให้ไพบุลย์ สมเด็จพระ
พระราชาคณะ พระราชาคณะ จักรับพระราชทานสาธยายศราททพรตคาถา ในมหาสมาคม
อันมีสมเด็จพระมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเป็นองค์ประธาน ณ
กาลบัดนี้

ขอถวายพระพร

ฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

โทร. ๐ ๒๔๑๒๒ ๔๘๐๔

โทรสาร ๐ ๒๔๑๒๒ ๔๘๐๑

ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สำนักพระราชวัง โทร. ๐ ๒๖๒๓ ๕๕๐๐ ต่อ ๓๑๐๓-๔

www.brh.thaigov.net/